

ПОЛІТИКО-МЕДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 4(35), с. 34–40

Розглядаються проблеми готовності молодих громадян до проведення політичних, медичних реформ у контексті формування електоральної культури української молоді.

Одним з найпроблемніших питань більшості сучасних українців є недостатня, порівняно з розвиненими європейськими країнами, якість медичних послуг, що надаються вітчизняними лікувальними закладами. Очевидно, вкрай необхідні реформи української системи охорони здоров'я значною мірою гальмуються відсутністю належної зацікавленості вітчизняних високопосадовців у їх проведенні. Це, у свою чергу, може пояснюватися недосконалістю існуючих механізмів політичної відповідальності державних діячів, їх достроковим відкликанням із обійманих посад у разі невиконання чи неналежного виконання своїх передвиборчих програм.

Програмні засади політичних лідерів щодо реформування медичної галузі, процедур політичної відповідальності народних обранців значно впливають на формування електоральних симпатій виборців. Водночас успіх політичних реформ, реформування системи охорони здоров'я значною мірою залежить від їх підтримки виборцями, від особливостей електоральної культури населення. Цим обумовлена необхідність наукового осмислення політико-медичних характеристик електоральної культури громадян, визначення основних рис, особливостей розвитку, умов формування політико-медичної складової демократичної електоральної культури суспільства, особливо молоді, як запоруки посилення мотивації державних діячів до дієвої репрезентації інтересів виборців, зокрема,

до підвищення якості медичного обслуговування населення.

Проблеми дострокового припинення повноважень вищих державних службовців в Україні досліджували О. Мурашин, О. Олькіна, О. Радченко, В. Розвадовський та ін. На вивченні особливостей реформування вітчизняної медичної галузі зосередилися В. Григорович, Я. Пітко, Т. Стецюк, В. Шевцов та ін. Вплив владно-соціальних чинників на становлення політичної культури населення досліджували О. Бабкіна, В. Бебик, Л. Нагорна, М. Остапенко, М. Сазонов та ін. Проте розвиток політико-медичних відносин у контексті формування демократичної електоральної культури молоді залишається недостатньо вивченим.

Отже, проаналізуємо політико-медичні особливості електоральної культури населення, визначимо основні ознаки політико-медичної складової демократичної електоральної культури української молоді, необхідні умови її формування в Україні.

Значну увагу українських громадян викликають часті переходи народних депутатів, які були обрані за списками політичних сил, що перебувають в опозиції, до більшості у Парламенті. Це означає, що на формування електоральних симпатій виборців істотно впливають ідеї кандидатів щодо необхідності відкликання тих депутатів, які надмірно швидко змінюють власні ідеологічні погляди. Те саме стосується і питання чіткої визначення

ності порядку імпічменту голови держави, який на сьогодні залишається детально невідзначеним, і розробки механізму відкликання голів населених пунктів виборцями, який у законодавстві взагалі не передбачений.

У цій площині політичною наукою виділяється поняття імперативного мандата, що є юридичною формою взаємин обраних членів представницького органу державної влади, керівного виборного органу політичної партії, обраних посадових осіб і тих, хто брав безпосередню участь у виборах. Імперативний мандат передбачає можливість відкликання депутатів і чиновників у разі невиконання або неналежного виконання ними наказів виборців [3, 229].

За ставленням до процедур дострокового припинення повноважень посадових осіб та депутатів місцевих рад електоральну культуру української молоді доцільно поділяти на три основні типи: імперативну, службово-традиційну та нейтральну. Імперативна електоральна культура характеризується підтримкою кандидатів, які виступають за чітке законодавче визначення процедур імпічменту Президента, відкликання виборцями голів населених пунктів, запровадження порядку відкликання депутатів усіх рівнів виборцями та за рішенням вищого керівного органу партії, за виборчими списками якого їх було обрано. Носії службово-традиційної електоральної культури симпатизують тим політикам, які вважають за необхідне збереження ситуації непрозорості порядку імпічменту Президента та відсутності ефективних способів відкликання депутатів, сільських, селищних і міських голів. Нейтральна ж електоральна культура відзначається відсутністю чіткої позиції щодо питань дострокового припинення повноважень посадових осіб та депутатів місцевих рад.

Представники службово-традиційної електоральної культури аргументують свою позицію тим, що утвердження запропонованої моделі відкликання чиновників та депутатів призведе до порушення їхніх прав, втрати можливості виконувати повноваження протягом усього терміну обрання та приймати непопулярні, але потрібні громаді рішення;

встановить надмірну залежність депутатів від партійних організацій, що суперечить демократичним відносинам, та породить загрозу використання подібних способів відкликання посадовців і членів представницьких органів як репресивний механізм знешкодження опозиції.

Проте втілення в життя пропозицій носіїв імперативної електоральної культури матиме низку позитивних результатів. Порівняно з переважною більшістю окремих депутатів, політичні партії мають більш значну зацікавленість у збереженні та підвищенні власного рейтингу, а отже і виконанні своїх виборчих програм у напрямі репрезентації інтересів широких верств населення. Тому в результаті надання партіям права відкликати тих депутатів, які ігнорують партійні інтереси, члени партій отримують істотні можливості впливати на депутатський корпус, мотивуючи представників останнього до ефективного захисту інтересів виборців. Таким чином, депутати, обрані за пропорційною виборчою системою, втрачуть можливість переходити до інших депутатських фракцій, політичних сил, чим буде забезпечена відповідність розподілу сил у центральному та місцевих представницьких органах ідеологічним поглядам виборців.

Чітке визначення прозорої процедури імпічменту Президента сприятиме підвищенню рівня його відповідальності, ефективності захисту ним національних інтересів. Разом з тим можливість втрати повноважень у разі ігнорування інтересів громад депутатами, сільськими, селищними, міськими головами позитивно вплине на якість роботи Парламенту та органів місцевого самоврядування. Усе це сприятиме забезпеченню повноцінної реалізації демократичних принципів народовладдя та громадянського контролю, що передбачають наявність у громадян реальних можливостей замінювати керівників, які не виправдали довіру, на більш достойних і компетентних, а отже і формуванню демократичної електоральної культури молодого покоління.

З аналізу наведених аргументів випливає, що реалізація поглядів носіїв імперативної

електоральної культури, порівняно з ідеями представників службово-традиційної культури, більш чітко відповідає національним інтересам, дієвіше сприятиме розвитку демократичної політичної системи, що дає підстави віднести демократичну електоральну культуру молоді до імперативного типу.

За даними опитування студентів Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка та Кіровоградського національного технічного університету, проведеного за участі автора 9–10 березня 2010 р. (всього опитано 104 респонденти), більшість опитаних тією чи іншою мірою підтримують проведення запропонованих дій щодо врегулювання процедур відкликання політиків (див. таблицю).

Між тим, впевненою підтримкою більшості респондентів користується лише пропозиція щодо запровадження чіткого порядку відкликання виборцями депутатів усіх рівнів, чого не можна сказати про інші запропоновані заходи. Наприклад, ініціатива запровадження чіткого порядку відкликання депутатів за рішенням вищого керівного органу партії, за виборчими списками якої їх було обрано, була підтримана менш ніж 37 % опитаних.

Таким чином, більшість респондентів схиляються до імперативної електоральної культури, тоді як про стійку належність до тако-

го типу електоральної культури заявляють лише 36,5 % опитаних, що можна пояснити недостатньо високим рівнем обізнаності студентів у питаннях механізмів відповідальності політичних діячів та їх взаємодії як із виборцями, так і партійними організаціями, що підтверджується неможливістю визначитися з відповіддю на поставлені запитання значної частини опитаних. Цим зумовлена необхідність більш поглибленого інформування молоді щодо ефективності існуючих та ініціатив запровадження більш дієвих процедур відкликання посадових осіб і депутатів місцевих рад.

За даними всеукраїнського опитування на тему “Реформи, бізнес і політика”, що проводилося центром “Соціс” на замовлення Міжнародного центру перспективних досліджень за підтримки Інституту соціології НАНУ, найбільший інтерес населення спостерігається до проведення реформ системи охорони здоров’я (68,4 %), галузі освіти (48,1 %), місцевого самоврядування (46,7 %), державної служби (45,7 %) та судоустрою (42,3 %) [4]. Як бачимо, найбільш цікавим для громадян серед усіх суспільно-політичних реформ виявилось реформування медичної галузі, що свідчить про вагомий вплив відповідних поглядів політичних лідерів на формування електоральних уподобань виборців.

Розподіл відповідей на запитання “Чи повинне керівництво держави здійснити такі дії щодо врегулювання процедур відкликання політиків?” (у відсотках)

Дії щодо врегулювання процедур відкликання політиків	Для мене це неважливо	Ні	Швидше “ні”	Швидше “так”	Так	Важко відповісти
Запровадження чіткого порядку відкликання депутатів усіх рівнів виборцями	0,0	2,9	7,7	25,0	55,8	8,7
Запровадження чіткого порядку відкликання виборцями сільських, селищних, міських голів	1,0	3,8	7,7	26,0	49,0	12,5
Чітке законодавче визначення процедури імпичменту Президента України	6,7	4,8	3,8	24,0	43,3	17,3
Запровадження чіткого порядку відкликання депутатів усіх рівнів за рішенням вищого керівного органу партії, за виборчими списками якої їх було обрано	1,9	1,9	6,7	31,7	36,5	21,2

Охорона здоров'я — це система соціально-економічних і медичних заходів, що мають на меті зберегти та підвищити рівень здоров'я кожної окремої людини і населення в цілому [6, 561]. За ставленням до розвитку системи охорони здоров'я електоральна культура української молоді поділяється на: традиційну, що характеризується підтримкою кандидатів-прихильників збереження традиційних принципів функціонування медичних закладів; страхову, ознакою якої є наявність симпатій до політиків, які виступають за переведення вітчизняної медицини на страхову основу; та нейтральну, якій характерні невизначеність з питань реформування медичної галузі та нейтральне ставлення до відповідних поглядів політичних діячів.

У свою чергу страхова електоральна культура поділяється на такі типи: приватницька, носії якої вважають за доцільне користування більшістю населення послугами приватних страхових компаній для отримання якісного медичного обслуговування за бажанням (за зразком США); приватно-соціальна, що відрізняється позитивним ставленням до ідеї запровадження обов'язкового медичного страхування для усіх громадян та сплати ними диференційованих страхових внесків залежно від розміру доходів за умов припинення фінансуванні більшої частини медичних закладів з коштів державного бюджету (за прикладом Німеччини); змішана, погляди представників якої відрізняються від ідей носіїв приватно-соціальної культури тим, що вони наголошують на необхідності поєднання обов'язкового медичного страхування з державним фінансуванням медичних установ (за зразком Великобританії, Швеції). При цьому змішану електоральну культуру слід поділяти на змішано-соціальну, яка характеризується прагненням до залучення на потреби медицини загальнообов'язкових страхових внесків роботодавців і населення за рахунок зниження для них загального податкового навантаження, та змішано-тривіальну, представники якої не вважають за потрібне зменшувати при цьому податковий тиск на громадян.

Помилковість поглядів носіїв традиційної електоральної культури обумовлена низкою

істотних переваг страхової медицини, до яких належать: формування конкурентних відносин між медичними установами, підвищення заробітної плати медперсоналу, що сприятиме зниженню рівня корумпованості, зростанню якості медичних послуг; здійснення чіткого контролю за дотриманням прав пацієнтів з боку страхової компанії, що слугуватиме одним із запобіжних заходів для неадекватного призначення лікарем зайвих медичних процедур, непотрібних ліків чи надання неякісних медичних послуг в інших формах; систематичне проходження громадянами медичного обстеження, що є обов'язковою умовою страхування та сприятиме вчасному попередженню захворювань, загальному оздоровленню населення.

Проте Україна є однією з найбідніших європейських держав і, в умовах фінансової нестабільності та низького рівня доходів громадян, припинення бюджетного фінансування вітчизняної системи охорони здоров'я, її переведення на виключно приватну основу може призвести до різкого зменшення кількості медичних закладів та позбавлення переважної більшості населення доступу до медичного обслуговування. Цим пояснюється недоцільність реалізації в Україні ідей представників приватної та приватно-соціальної електоральної культури.

За таких умов найоптимальнішим варіантом реформування системи охорони здоров'я виявляється втілення в життя поглядів носіїв змішаної електоральної культури, що дасть можливість зберегти мережу діючих державних медичних установ та підвищити якість медичних послуг, доступних для усіх громадян.

Запровадження ж обов'язкових страхових внесків без зниження розмірів податкових ставок, по-перше, стане додатковим тягарем для підприємців, що призведе до посилення тінізації економіки й поширення корупції, і, по-друге, поглибить нерівність матеріального становища населення України порівняно з громадянами більшості європейських держав, де розмір податку на прибуток фізичних осіб є значно меншим ніж у нашій країні. З цього випливає, що змішано-соціальна

електоральна культура молоді найбільше відповідає національним інтересам і тому може бути кваліфікована як демократична.

Як свідчать результати соціологічного дослідження, проведеного Центром Разумкова в усіх регіонах України, більшість громадян (57,2 %) позитивно ставиться до ініціативи запровадження загальнообов'язкового медичного страхування, 14,7 % опитаних висловлюють до такої ідеї негативне ставлення і 28,2 % не визначилися чи виявляють байдужість до запропонованого варіанта реформування системи охорони здоров'я [9]. При цьому, за даними зазначеного вище опитування студентів м. Кіровограда, проведеного за участі автора, на запитання “Якщо Ви підтримуєте ідею запровадження в Україні загальнообов'язкового медичного страхування та залучення на потреби медицини загальнообов'язкових страхових внесків роботодавців і населення, чи вважаєте Ви за потрібне зниження для них загального податкового навантаження?” відповіді респондентів розподілилися таким чином: “Так” відповіли 41,3 % опитаних; “Швидше так” — 29,8 %, “Швидше ні” — 1 %, “Ні” — 6,7%, “Не підтримую цю ідею” — 11,5 %, “Важко відповісти” — 5,8 %, “Для мене це неважливо” — 3,8 % респондентів.

Як бачимо, понад дві третини опитаних так чи інакше схиляються до змішано-соціальної електоральної культури, про чітку належність до якої повідомили 41,3 % респондентів. Підтримка більшістю опитаних запропонованих заходів з реформування системи охорони здоров'я є свідченням усвідомлення молодими людьми необхідних напрямів удосконалення діяльності медичної галузі, що відкриває можливості для їх практичної реалізації керівництвом держави. Нейтральне ж та негативне ставлення частини студентів до страхової медицини вочевидь зумовлено небажанням громадян сплачувати додаткові кошти на фінансування медичної галузі, незадовільним рівнем їх поінформованості щодо світового прогресивного досвіду організації медичних відносин та острахом, що сплата населенням страхових внесків не забезпечить бажаного підвищення якості медичних послуг.

Згідно з даними всеукраїнського опитування, проведеного Харківським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, здійснення невідкладних системних перетворень системи охорони здоров'я найбільше підтримують респонденти віком від 41 до 50-ти років (69 %), найменше — молодь віком до 40-ка років (36–37 %), серед людей старших 50-ти років кількість таких опитаних становить 63 % [1]. Меншу зацікавленість молоді у реформуванні системи охорони здоров'я порівняно зі старшими поколіннями можна пояснити більш задовільним станом її здоров'я та відповідно меншою кількістю звернень до медичних установ. Різниця у поглядах громадян віком від 41 до 50-ти років і людей старших 50-ти років вірогідно обумовлена нерозумінням останніми переваг страхової медицини та наявністю стереотипних уявлень про винятковість державного “безкоштовного” лікування.

З аналізу викладеного випливає необхідність проведення серед молоді масової роз'яснювальної діяльності щодо особливостей системи загального медичного страхування та подальшого поширення змішано-соціальної електоральної культури.

Одним із вагомих чинників, які впливають на стан психологічного здоров'я людини, є система виховання моральних цінностей, що склалася в суспільстві. Ставлення політичних діячів до моральних цінностей відіграє важливу роль у становленні електоральних симпатій виборців.

Моральними цінностями є вищі орієнтири моральної поведінки людини, які мають для неї безумовну значущість і зосереджуються навколо категорії добра [5, 243]. Під мораллю (лат. *moralis* — моральний) розуміють форму суспільної свідомості, суспільний інститут, що виконує функцію регулювання поведінки людини в суспільстві в усіх без винятку сферах суспільного життя [5, 241]. За ставленням до морального розвитку та охорони психологічного здоров'я населення електоральну культуру вітчизняної молоді слід поділяти на моральну, деморалізовану та морально ней-

тральну. Моральній електоральній культурі характерна підтримка кандидатів, які сповідують і всебічно сприяють популяризації загальнолюдських моральних цінностей, зокрема, виступають за забезпечення ефективної реалізації принципу охорони моральності у сфері культурної індустрії, збереження локалізації грального бізнесу та запровадження заборони на будь-яке рекламування й спонсорування алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Носії деморалізованої електоральної культури мають протилежні погляди і не вважають за потрібне існування таких заборон, тоді як морально нейтральна електоральна культура характеризується нейтральним ставленням до морально-психологічного розвитку суспільства.

Основним аргументом представників деморалізованої електоральної культури виступає необхідність у збільшенні кількості робочих місць і отриманні податкових надходжень до державного бюджету за рахунок вільної діяльності гральних закладів, рекламодавців, виробників алкогольних напоїв і тютюнових виробів, а також можливості вільно користуватися найцікавішими продуктами індустрії культури. З іншого боку до переваг поглядів носіїв моральної електоральної культури належить: запобігання встановленню психологічної залежності громадян від азартних ігор, інтелектуальній і моральній деградації особистості, поширенню злочинності, а також зменшення масштабів поширення молодіжного алкоголізму, шкідливих звичок, що сприятиме збереженню здоров'я молоді та зміцненню трудового потенціалу країни. Це означає, що національним інтересам Української держави найбільше відповідає поширення моральної електоральної культури молоді, чим пояснюється її належність до демократичного типу.

За даними соціологічного дослідження, що проводилося в усіх регіонах України Інститутом ім. Горшеніна, 73,4 % респондентів ставляться до грального бізнесу негативно, 5,2 % — мають до цього виду підприємницької діяльності позитивне ставлення і 15,4 % — виявили до нього нейтральне ставлення [2]. Разом з тим, як свідчать результати всеукра-

їнського опитування, проведеного Центром Разумкова, на запитання: “Чи можна в інтересах охорони моральності населення заборонити рекламу алкоголю і тютюну?” 79,5 % опитаних дали позитивну відповідь, 14,1 % — негативну і 6,4 % не визначилися [8]. Водночас на запитання: “Чи можна в інтересах охорони моральності населення заборонити до показу по телебаченню та в кінотеатрах фільм?” схвально відповіли лише 39,3 % респондентів, 48,2 % — зайняли протилежну позицію і 12,5 % — не змогли відповісти [7].

Як бачимо, більшість населення виступає проти необмеженої діяльності гральних закладів, рекламування алкоголю і тютюну, чим підтверджується розуміння громадянами необхідності поліпшення стану моральності суспільства. Позиція ж майже половини громадян, які виступають проти заборони показу фільмів, що підривають норми моралі, свідчить про необхідність проведення в Україні масової роз'яснювальної діяльності у напрямі морального виховання молодого покоління, формування моральної електоральної культури молоді, що сприятиме зміцненню психологічного здоров'я населення.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що до основних умов подальшого формування політико-медичної складової демократичної електоральної культури української молоді належить: чітке врегулювання процедур відкликання посадових осіб та депутатів місцевих рад; запровадження загальнообов'язкового медичного страхування за рахунок зменшення податкового навантаження із збереженням державного фінансування медичних установ; пролонгація локалізації грального бізнесу та встановлення заборони рекламування алкогольних напоїв і тютюнових виробів; розвиток вітчизняної культурної індустрії та приведення продукції кінематографії, книговидавання, діяльності ЗМІ відповідно до інтересів охорони моральності; розробка й реалізація урядових і місцевих програм з інформування населення щодо особливостей розвитку політичної, соціальної системи із залученням ЗМІ, навчальних закладів, органів влади, політичних партій,

громадських організацій та інших інститутів політичної соціалізації.

Актуальність проблематики політико-медичних характеристик електоральної культури населення обумовлює високу перспективність здійснення подальших наукових розвідок у напрямі визначення ефективних шляхів реформування вітчизняної політичної системи, системи охорони здоров'я, соціального захисту й становлення відповідних особливостей електоральної культури української молоді.

Література

1. Карамішев Д. В. Аналіз ставлення громадян (пацієнтів медичних закладів) до перетворень у системі охорони здоров'я в умовах інформаційної невизначеності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Chem_Biol/UMCh/2007_2/pdf/153_ukr.pdf

2. Опитування: Українці підтримали заборону на гральний бізнес (результати соціологічного опитування). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.bigmir.net/ukraine/144368>

3. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. — 2-е вид., доп. і перероб. — К.: Генеза, 2004. — 736 с.

4. Результати всеукраїнського опитування “Реформи, бізнес і політика”. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.icps.com.ua/news/1921.html>

5. Сучасний словник із суспільних наук / За ред. О. Г. Данильяна, М. І. Панова. — Х.: Прапор, 2006. — 432 с.

6. Червяк П. І. Медична енциклопедія. — К.: Вид. центр “Просвіта”, 2001. — 1024 с.

7. Чи можна в інтересах охорони моральності населення заборонити до показу по телебаченню та в кінотеатрах фільм? (результати соціологічного опитування). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=462

8. Чи можна в інтересах охорони моральності населення заборонити рекламу алкоголю і тютюну? (результати соціологічного опитування). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=465

9. Як Ви ставитеся до намірів Уряду запровадити обов'язкове медичне страхування? (результати соціологічного опитування). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=220

Обов'язковою умовою ефективного реформування органів влади, системи охорони здоров'я є становлення демократичної електоральної культури суспільства.

Обязательным условием эффективного реформирования органов власти, системы охраны здоровья является становление демократической электоральной культуры общества.

The indispensable condition of effective reforming of authorities, systems of health protection formation of democratic electoral culture of society is.

Надійшла 10 вересня 2012 р.